

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
Քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոն

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ 1902/B05 «Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում»

Որակավորման

աստիճան՝ բակալավրի կրթական ծրագիր

Կազմեց՝

իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Ա. Հարությունյանը

ԵՊՀ հրատարակչություն

ԵՐԵՎԱՆ 2013

ԾՐԱԳՐԻ ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1902/B05 «Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» (2 կրեդիտ)
Շաբաթական 2 ժամ (24 դասախոսություն, 8 սեմինար, 28 ինքնուրույն աշխատանք)
6-րդ կիսամյակ, առանց եզրափակիչ գնահատման դասընթաց

Դասընթացի նպատակը

Դասընթացի նպատակն է ուսանողներին պարզաբանել դատախազական համակարգի կենսագործունեությունը սահմանող գլխավոր բովանդակային հիմնահարցը՝ պետական իշխանության և կառավարման մեխանիզմում դատախազության գործառույթային դերը:

Կրթական վերջնարդյունքները

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը

Կունենա

գիտելիք և իմացություն

. Պետական մարմինների համակարգում ՀՀ դատախազության ունեցած տեղի և դերի առանձնահատկություններից,

. ՀՀ դատախազության սահմանադրական լիազորությունների պրակտիկ կիրառման առանձնահատկություններից:

Ունակ կլինի

(ըլուն մասնագիտական կարողություններ)

. գնահատել դատախազական գործունեության նպատակները և խնդիրները, առանձնահատկությունները, հիմնական հասկացությունները, դատախազության գործառույթների հասկացությունը և համակարգը,

. բացահայտել Հայաստանում դատախազության մարմինների առաջացման ու զարգացման հիմնական փուլերը, կազմակերպման և գործունեության սկզբունքները, համակարգը և կազմավորման կարգը, կառավարումը, աշխատանքի կազմակերպումը, դատախազների կարգավիճակի ընդհանուր բնութագիրը,

. վերլուծել «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի ընդհանուր բնութագիրը, դատախազության կազմակերպումը և գործունեությունը կարգավորող այլ օրենսդրական ակտերը,

. առաջարկներ անել դատախազության սահմանադրական լիազորությունների, դատախազական ակտերի էության ու նշանակության, կիրառման օրենսդրական հիմքերի և դրանց ներկայացվող պահանջների վերաբերյալ:

(ընդհանրական կարողություններ)

. օգտվել տեղեկատվական տարատեսակ աղբյուրներից (ինտերնետ ռեսուրսներ, էլեկտրոնային գրադարաններ, գիտական հոդվածներ, զեկույցներ)

. վերլուծել փաստեր, անել հետևություններ, ստեղծագործաբար կիրառել ու զարգացնել ստացած գիտելիքները:

Ստուգումների անցկացման ձևը և գնահատման չափանիշները

Նախատեսված է 2 ընթացիկ բանավոր ստուգում, որոնցից յուրաքանչյուրը գնահատվում է առավելագույնը 9 միավոր: Ստուգման ընթացքում յուրաքանչյուր ուսանողի տրվում է 1 հարցաթերթիկ, որը պարունակում է 3 հարց: Յուրաքանչյուր հարցի արժեքը 3 միավոր է: Միավորների քայլը 0,5 է:

Առավելագույն միավորին կարող է հավակնել հարցերին ճիշտ պատասխան տված և դրանք հստակ, անհրաժեշտ ու բավարար նյութի շարադրմամբ հիմնավորած ուսանողը:

Առաջին ընթացիկ ստուգման հարցաշարը պարունակում է հարցեր՝ Թեմա1-ից մինչև Թեմա 6-ը ներառյալ:

Երկրորդ ընթացիկ ստուգման հարցաշարը պարունակում է հարցեր՝ Թեմա7-ից մինչև Թեմա 13-ը ներառյալ:

ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ, ԲՈՎԱՆ-ԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդհանուր մաս

ԹԵՄԱ 1. «Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի կարգավորման առարկան և համակարգը

(2 ժամ դասախոսություն)

1.«Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի առարկան և համակարգը: 2.Դասընթացի կապն այլ իրավաբանական դասընթացների հետ: 3.«Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի աղբյուրները: 4.ՀՀ Սահմանադրությունը որպես դատախազության կազմակերպման և գործունեության իրավական հիմք: 5.«Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի ընդհանուր բնութագիրը: 6.Դատախազական գործունեության հիմնական հասկացությունները:

Հարցեր 1-4 - Անցկացվում է դասախոսություն:

Հարցեր 5-6 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

ԹԵՄԱ 2. Դատախազության մարմինների զարգացման պատմությունը Հայաստանում

(1 ժամ դասախոսություն)

1.Դատախազության մարմինների առաջացման ու զարգացման հիմնական փուլերը: 2.Դատախազությունը Հայաստանի առաջին Հանրապետությունում /1918-1920թ./: 3.Խորհրդային Հայաստանում դատախազության զարգացման պատմությունը: 4.Դատախազությունը Հայաստանի երրորդ Հանրապետությունում:

Հարցեր 3-4 - Անցկացվում է դասախոսություն՝ քննարկման եղանակով:

Հարցեր 1-2- Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

ԹԵՄԱ 3. Հայաստանի Հանրապետության դատախազության տեղը և դերը պետական մարմինների համակարգում

(2 ժամ դասախոսություն, 1 ժամ սեմինար)

1. Հայաստանի Հանրապետության դատախազության տեղը պետական մարմինների համակարգում: 2. Դատախազության փոխհարաբերությունը իշխանության այլ ճյուղերի հետ: Դատախազությունը և օրենսդիր իշխանությունը: Դատախազությունը և գործադիր իշխանությունը: Դատախազությունը և դատական իշխանությունը: 3. Դատախազությունը պետության վերահսկող մարմինների համակարգում: 4. Դատախազության գործունեության խնդիրները և նպատակները: 5. Դատախազական գործունեությունը որպես պետական գործունեության ինքնուրույն տեսակ: Դատախազական գործունեության առանձնահատկությունները: 6. Դատախազության գործառույթների հասկացությունը և համակարգը: 7. Դատախազության գործունեության հիմնական ուղղությունները և դրանց ընդհանուր բնութագիրը: 8. Դատախազական հսկողությունը որպես դատախազական գործունեության հիմնական տեսակ:

Հարցեր 1-3 - Անցկացվում է դասախոսություն:

Հարցեր 4-5 – Անցկացվում է սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում քննարկվում են խնդրահարույց հարցերը:

Հարցեր 6-8 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 1998թ.)
3. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

ԹԵՄԱ 4. Դատախազության կազմակերպման և գործունեության սկզբունքները
(2 ժամ դասախոսություն)

1. Դատախազության մարմինների կազմակերպման և գործունեության սկզբունքների հասկացությունը և նշանակությունը: 2. Դատախազության կազմակերպման և գործունեության սկզբունքների համակարգը: 3. Օրինականության սկզբունքը: 4. Դատախազության մարմինների միասնականությունը և կենտրոնացվածությունը: 5. Հրապարակայնությունը և ժողովրդավարությունը դատախազության մարմիններում: 6. Դատախազության մարմինների անկախությունը և նրանց ենթարկվելը միայն օրենքին: Դատախազի ապաքաղաքականացվածությունը: 7. Դատախազի ինքնուրույնությունը և նրա գործունեությանը միջամտելու անթույլատրելիությունը:

Հարցեր 1-2 - Անցկացվում է դասախոսություն:

Հարցեր 3-7- Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 1998թ.)
3. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

**ԹԵՄԱ 5. Դատախազության մարմինների համակարգը, կառուցվածքը
և կազմավորումը**
(1 ժամ դասախոսություն)

1. Դատախազության մարմինների համակարգի հասկացությունը: ՀՀ դատախազության համակարգը և կառուցվածքը: 2. ՀՀ դատախազության մարմինների կազմավորման կարգը: 3. Գլխավոր դատախազության կարգավիճակը: Գլխավոր դատախազության կազմը և կառուցվածքը: 4. Գլխավոր դատախազի լիազորությունները: 5. Գլխավոր դատախազի տեղակալի և գլխավոր դատախազության վարչության(բաժնի) պետի լիազորությունները: 6. Դատախազության կոլեգիան, նրա խնդիրները և կազմը:

7.Գլխավոր դատախազության աշխատանքի կազմակերպումը: 8.Երևան քաղաքի դատախազության տեղը և դերը դատախազության համակարգում: Երևան քաղաքի դատախազության կազմը: 9. Երևան քաղաքի դատախազի լիազորությունները: 10.Մարզի, Երևան քաղաքի վարչական շրջանի (վարչական շրջանների) դատախազությունների իրավական կարգավիճակը: 11.Մարզի, Երևան քաղաքի վարչական շրջանի (վարչական շրջանների) դատախազների լիազորությունները: 12.Հայաստանի Հանրապետության զինվորական դատախազության կարգավիճակը: 13. ՀՀ զինվորական դատախազության խնդիրները և գործունեության առանձնահատկությունները: 14. Ձինվորական կենտրոնական դատախազության կազմը և կառուցվածքը: 15. Ձինվորական դատախազի լիազորությունները: 16.Կայազորի զինվորական դատախազության խնդիրները և կազմը: 17. Կայազորի զինվորական դատախազի լիազորությունները:

Հարցեր 1-2 - Անցկացվում է դասախոսություն:

Հարցեր 3-17 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, սխեմատիկ ներկայացնում դատախազության մարմինների համակարգը և կառուցվածքը, այնուհետև անցկացվում է քննարկում և ամփոփում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

ԹԵՄԱ 6. Դատախազի կարգավիճակի ընդհանուր

բնութագիրը

(2ժամ դասախոսություն)

1.Դատախազությունում ծառայողական ենթակայությունը: Դատախազի իրավունքները և պարտականությունները: 2.Դատախազի նկատմամբ կիրառվող սահմանափակումները: 3.Դատախազության դասային աստիճանները և դրանց շնորհման ժամկետները և կարգը: 4.Դատախազի իրավական պաշտպանությունը: 5.Դատախազի խրախուսման միջոցները և կարգը: 6.Դատախազի կարգապահական պատասխանատվության հիմքերը և կարգը: Դատախազների նկատմամբ կիրառվող

կարգապահական տույժերի տեսակները: 7.Դատախազի լիազորությունների կասեցման, դադարեցման հիմքերը և կարգը: 8.Դատախազների ատեստավորման կարգը: 9.Դատախազի գործունեության նյութական, սոցիալական և այլ երաշխիքները:

Չարդեր 1-2 - Անցկացվում է դասախոսություն:

Չարդեր 3-9 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

Հատուկ մաս

ԹԵՄԱ 7. Քրեական հետապնդման հարուցումը

(2 ժամ դասախոսություն, 1 ժամ սեմինար)

1.Քրեական հետապնդման հասկացությունը և նշանակությունը: Քրեական հետապնդումը որպես դատավարական գործառույթ: 2.Դատախազության տեղը և դերը քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինների համակարգում: 3.Քրեական հետապնդման հարուցման սահմանադրական հիմքերը: 4.Քրեական հետապնդման հարուցումը որպես դատախազի բացառիկ լիազորություն: 5.Քրեական հետապնդման հարուցման և քրեական գործի հարուցման փոխհարաբերակցությունը: 6.Քրեական հետապնդման սկզբնական պահը և իրավաբանական գրականության մեջ սույն խնդրի առնչությամբ տեղ գտած մոտեցումները: 7.Քրեական հետապնդման տեսակները և այն իրականացնելու հիմքերը: 8.Դատախազի լիազորությունները քրեական հետապնդում իրանականացնելիս: Այն ակտերը, որոնք կարող են կայացվել դատախազի կողմից քրեական հետապնդում իրականացնելիս: 9.Դատախազի իրավունքը չհարուցել քրեական գործ կամ չիրականացնել քրեական հետապնդում: 10.Քրեական հետապնդում և պաշտպանություն:

Չարդեր 1-4 - Անցկացվում է դասախոսություն:

Չարդեր 9-10–Անցկացվում է սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում քննարկվում են խնդրահարույց հարցերը:

Չարդեր 5-8 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, ՀՀ գլխավոր դատախազի՝ կոնկրետ գործունեության ուղղությանն առնչվող հիմնական հրամաններին և ցուցումներին, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (ընդհանուր մաս), 4-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006
3. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (հատուկ մաս), 3-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2010
4. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004
5. Ա. Թամազյան, ՀՀ գլխավոր դատախազի հիմնական հրամանների և ցուցումների ժողովածու, Երևան, 2003

ԹԵՄԱ 8. Դատախազական հսկողությունը հետաքննության և

նախաքննության օրինականության նկատմամբ

(4 ժամ դասախոսություն, 2 ժամ սեմինար)

1. Հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ դատախազական հսկողության էությունը և նշանակությունը: 2. Մինչդատական վարությամբ դատախազական հսկողության առարկան և դատական վերահսկողության սահմանները: 3. Դատախազական հսկողության ակտերը և իրավական միջոցները: 4. Դատախազի լիազորությունները հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս: 5. Դատախազական հսկողության և դատավարական ղեկավարման փոխհարաբերակցությունը: 6. Դատախազական հսկողությունը հանցագործությունների մասին հայտարարությունների և հաղորդումների ժամանակին գրանցման, հաշվառման և քննարկման նկատմամբ: Հսկողությունը քրեական գործի հարուցման օրինականության նկատմամբ: 7. Դատախազական հսկողությունը նախնական քննության ընթացքում իրականացվող դատավարական և քննչական գործողությունների օրինականության և

հիմնավորվածության նկատմամբ: 8.Անձի իրավունքները սահմանափակող՝ օրենքով նախատեսված դատավարական հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու և քննչական գործողություններ իրականացնելու համար միջնորդությամբ դատարան դիմելը: 9.Նախաքննության ժամկետի երկարացումը դատախազի կողմից: 10.Սեղադրական եզրակացությամբ ստացված գործով դատախազի կողմից լուծվող հարցերը: Դատախազի որոշումը մեղադրական եզրակացությամբ ստացված գործով: 11.Քրեական դատավարությունում անձի սահմանադրական իրավունքների ապահովման դատավարական հիմքերը: Դատախազական հսկողությունը քրեական գործի նախնական քննության ընթացքում անձի իրավունքների ապահովման նկատմամբ: 12.Դատախազական հսկողությունը և քննիչի դատավարական ինքնուրույնությունը: 13.Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության նկատմամբ դատախազական հսկողության առանձնահատկությունները: Դատախազի լիազորությունները օպերատիվ-հետախուզական գործունեության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս: 14.Յետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ դատախազական հսկողության արդյունավետության բարձրացումը՝ որպես գործի որակյալ քննության երաշխիք:

Չարդեր 1-5 - Անցկացվում է դասախոսություն:

Չարդեր 6-10–Անցկացվում է սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում քննարկվում են խնդրահարույց հարցերը:

Չարդեր 11-14– Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, ՀՀ գլխավոր դատախազի՝ կոնկրետ գործունեության ուղղությանն առնչվող հիմնական հրամաններին և ցուցումներին, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (ընդհանուր մաս), 4-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006
3. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (հատուկ մաս), 3-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2010
4. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

5. Ա. Թամազյան, ՀՀ գլխավոր դատախազի հիմնական հրամանների և ցուցումների ժողովածու, Երևան, 2003

ԹԵՄԱ 9. Մեղադրանքի պաշտպանությունը դատարանում

(2 ժամ դասախոսություն)

1.Քրեական գործերով դատական քննությանը դատախազի մասնակցության էությունը և նշանակությունը: 2.Սրցակցությունը և դատական քննությանը դատախազի մասնակցության պարտադիր լինելը: 3.Դատարանում մեղադրանքի պաշտպանության սահմանադրական հիմքերը: 4.Դատարանում մեղադրանքի պաշտպանության գործառույթի էությունը: 5.Դատախազի լիազորությունները քրեական գործը կամ նյութը դատարանում քննելիս: Դատախազի մասնակցությունը ապացույցների հետազոտմանը: Դատական քննության ընթացքում դատախազի կողմից արվող հայտարարությունները, միջնորդությունները և եզրակացությունները: 6.Մեղադրողի ճառը, դրա նշանակությունը և բովանդակությունը: Դատախազի ռեպլիկը: 7.Դատախազի կողմից մյուս կողմի անօրինական գործողությունների բողոքարկումը:

Չարդեր 1-4- Անցկացվում է դասախոսություն՝ քննարկման եղանակով:

Չարդեր 5-7- Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, ՀՀ գլխավոր դատախազի՝ կոնկրետ գործունեության ուղղությանն առնչվող հիմնական հրամաններին և ցուցումներին, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (հատուկ մաս), 3-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2010
3. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004
4. Ա. Թամազյան, ՀՀ գլխավոր դատախազի հիմնական հրամանների և ցուցումների ժողովածու, Երևան, 2003

ԹԵՄԱ 10. Պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելը

(2 ժամ դասախոսություն, 1 ժամ սեմինար)

1. Պետական շահերի պաշտպանությունը որպես դատախազության գործունեության ուղղություններից մեկը: Դատախազության այս գործառույթի իրականացման սահմանադրական հիմքերը: 2. Պետական շահերի պաշտպանության հայցի հարուցման առարկան և սահմանները: 3. Դատախազի մասնակցությունը քաղաքացիական գործերով դատական քննությանը: 4. Դատախազի իրավունքները պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելիս: 5. Պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու համար դատախազի կողմից նյութերի նախապատրաստումը: 6. Պետական շահերի պաշտպանության հայցի հարուցման համար դատախազի կողմից կիրառվող իրավական միջոցները: 7. Պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելիս դատախազի փոխհարաբերությունն այլ պետական մարմինների հետ:

Չարդեր 1-3- Անցկացվում է դասախոսություն:

Չարդեր 4-5—Անցկացվում է սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում քննարկվում են խնդրահարույց հարցերը:

Չարդեր 6-7 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, ՀՀ գլխավոր դատախազի՝ կոնկրետ գործունեության ուղղությանն առնչվող հիմնական հրամաններին և ցուցումներին, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004
3. Ա. Թամազյան, ՀՀ գլխավոր դատախազի հիմնական հրամանների և ցուցումների ժողովածու, Երևան, 2003

**ԹԵՄԱ 11. Դատարանների վճիռների, դատավճիռների և որոշումների
բողոքարկումը**

(1ժամ դասախոսություն, 1ժամ սեմինար)

1. Դատարանի վճիռների, դատավճիռների և որոշումների բողոքարկման էությունը և նշանակությունը: 2. Դատախազի կողմից ներկայացվող վերաքննիչ բողոքի ռեկվիզիտները և բովանդակությունը: 3. Վերաքննության կարգով վճիռների, դատավճիռների և որոշումների բողոքարկման հիմքերը: 4. Դատախազի կարգավիճակը վերաքննիչ դատարանում: 5. Վճռաբեկ բողոքի էությունը և նշանակությունը: 6. Դատախազի կողմից վճռաբեկ բողոք բերելու հիմքերը: 7. Վճռաբեկ բողոքի բովանդակությունը և ձևը: 8. Օրինական ուժի մեջ մտած վճիռների, դատավճիռների և որոշումների բողոքարկումը գլխավոր դատախազի և նրա տեղակալների կողմից: 9. Դատախազի իրավունքները վճռաբեկ դատարանում գործի քննությանը մասնակցելիս: 10. Դատախազի կողմից նոր ի հայտ եկած հանգամանքներով քննության իրականացումը: Դատախազի գործողությունները նոր ի հայտ եկած հանգամանքների քննությունն ավարտելուց հետո:

Չարդ 1- Անցկացվում է դասախոսություն:

Չարդեր 2-4—Անցկացվում է սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում քննարկվում են խնդրահարույց հարցերը:

Չարդեր 5-10 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, ՀՀ գլխավոր դատախազի՝ կոնկրետ գործունեության ուղղությանն առնչվող հիմնական հրամաններին և ցուցումներին, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (հատուկ մաս), 3-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2010
3. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004
4. Ա. Թամազյան, ՀՀ գլխավոր դատախազի հիմնական հրամանների և ցուցումների ժողովածու, Երևան, 2003

**ԹԵՄԱ 12. Դատախազական հսկողությունը պատիժների և
հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ**
(1ժամ դասախոսություն, 1ժամ սեմինար)

1.Պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ դատախազական հսկողության էությունը և խնդիրները: 2.Դատախազական հսկողության այս ոլորտի իրականացման իրավական հիմքերը: 3.Դատախազական հսկողության առարկան և սահմանները: 4.Դատախազի իրավունքները պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս: 5.Դատախազական հսկողությունը ձերբակալման և կալանավորման օրինականության և հիմնավորվածության նկատմամբ: Ձերբակալում կամ կալանք կիրառելիս թույլ տրված օրենքի խախտումների վերացումը դատախազի կողմից: 6.Դատախազական հսկողությունն ազատագրված վայրերում պատիժների կիրառման օրինականության նկատմամբ: Պատիժների կիրառման օրինականության ապահովմանն ուղղված դատախազական հսկողության միջոցները: 7.Դատախազական հսկողությունը ձերբակալվածների, կալանավորվածների և դատապարտյալների բողոքների և միջնորդությունների քննության օրինականության և ժամկետների պահպանման նկատմամբ: 8.Դատախազի կողմից հսկողություն իրականացնելը պատիժները և հարկադրանքի այլ միջոցներ կիրառող մարմինների վարչակազմերի հրամանների, կարգադրությունների, որոշումների և ակտերի օրինականության նկատմամբ: 9.Դատախազի մասնակցությունը դատապարտյալներին պատիժը կրելուց պայմանական վաղաժամկետ ազատելու, պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու, պատժի չկրած մասն ավելի մեղմ պատժատեսակով փոխարինելու, ծանր հիվանդության կամ արտակարգ հանգամանքների հետևանքով պատժից ազատելու վերաբերյալ միջնորդությունների քննությանը դատարանում:

Չարցեր 1-3- Անցկացվում է դասախոսություն:

Չարցեր 4-5—Անցկացվում է սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում քննարկվում են խնդրահարույց հարցերը:

Չարցեր 6-9 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, ՀՀ գլխավոր դատախազի՝ կոնկրետ գործունեության ուղղությանն առնչվող հիմնական հրամաններին և ցուցումներին, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004
3. Ա. Թամազյան, ՀՀ գլխավոր դատախազի հիմնական հրամանների և ցուցումների ժողովածու, Երևան, 2003

ԹԵՄԱ 13. Դատախազական ակտերը

(1ժամ դասախոսություն, սեմինար 1ժամ)

1.Դատախազական ակտերի էությունը և նշանակությունը: 2.Դատախազական ակտերը որպես դատախազության խնդիրների իրականացման իրավական միջոցներ: 3.Դատախազական ակտերի կիրառման օրենսդրական հիմքերը և նրանց ներկայացվող պահանջները: 4.Դատախազական ակտերի տեսակները և նրանց կիրառման հիմքերը: 5.Դատախազի հրամանը կամ կարգադրությունը: 6.Դատախազի միջնորդագիրը: 7.Դատախազի որոշումը: 8.Դատախազի ցուցումը:

Հարցեր 1-2- Անցկացվում է դասախոսություն:

Հարց 3–Անցկացվում է սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում քննարկվում են խնդրահարույց հարցերը:

Հարցեր 4-8 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Դատախազության մասին ՀՀ օրենք (ընդունված 2007թ., վերջին փոփոխություններով և լրացումներով):
2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (ընդհանուր մաս), 4-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006
3. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004

ԹԵՄԱ 14. Դատախազության կազմակերպումը և գործունեությունը որոշ արտասահմանյան պետություններում
(1ժամ դասախոսություն)

1. Դատախազական հսկողությունը Ռուսաստանի Դաշնությունում:
2. Դատախազության խնդիրներն ու գործառույթները Գերմանիայում:
3. Դատախազությունը Ֆրանսիայում: 4. Դատախազության կարգավիճակը ԱՄՆ-ում:

Չարցեր 1-4- Անցկացվում է դասախոսություն:

Չարցեր 1-4 – Ինքնուրույն աշխատանք – հանձնարարված գրականության հիման վրա ուսանողները ծանոթանում են թեմային, այնուհետև անցկացվում է քննարկում:

Թեմային վերաբերող պարտադիր գրականություն

1. Հայաստանի Հանրապետության դատարանակազմությունը և իրավապահպան մարմինները, 5-րդ հրատարակություն, փոփոխություններով և լրացումներով, դասագիրք բուհերի համար, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2009
2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (հատուկ մաս), 3-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2010
3. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2004:

ՀԱՐՑԱՇԱՐ

«Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի

1. «Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի առարկան և համակարգը:
2. ՀՀ դատախազության տեղը պետական մարմինների համակարգում:
3. ՀՀ դատախազության խնդիրները և նպատակները:
4. Դատախազական գործունեության հիմնական հասկացությունները:
5. «Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի աղբյուրները:
6. ՀՀ Սահմանադրությունը որպես իրավական հիմք դատախազության մարմինների կազմակերպման և գործունեության համար:
7. «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքը որպես դատախազության կազմակերպման և գործունեության հարցերը կարգավորող հիմնական օրենսդրական ակտ:
8. Դատախազության գործառույթների հասկացությունը և համակարգը:
9. Դատախազության մարմինների կազմակերպման և գործունեության սկզբունքների հասկացությունը և համակարգը:
10. Օ
րինականության ապահովումը որպես դատախազական գործունեության առանձնահատուկ սկզբունք:
11. Դատախազության մարմինների միասնականությունը:
12. Դատախազության մարմինների անկախությունը և ապաքաղաքականացումը:
13. Հրապարակայնությունը դատախազության մարմիններում:
14. Դատախազության մարմինների համակարգի ընդհանուր բնութագիրը:
15. Հ
Հ դատախազության մարմինների կառուցվածքը:
16. Հ
Հ դատախազության մարմինների կազմավորումը:
17. Հ
Հ գլխավոր դատախազի լիազորությունները:

18. ՀՀ գլխավոր դատախազությունը:
19. Երևան քաղաքի դատախազությունը
20. Երևան քաղաքի վարչական շրջանների դատախազությունները:
21. ՀՀ մարզային դատախազության ընդհանուր բնութագիրը:
22. Ձ
ինվորական կենտրոնական դատախազությունը
23. Կ
այազորների զինվորական դատախազությունները:
24. Դատախազությունում ծառայողական ենթակայությունը:
25. ՀՀ գլխավոր դատախազին առընթեր էթիկայի և որակավորման հանձնաժողովների կազմը և լիազորությունները:
26. Դատախազների թեկնածությունների ցուցակի կազմումը:
27. Դատախազին պաշտոնից ազատելու հիմքերը և կարգը:
28. Դատախազների գործունեության նյութական, սոցիալական և այլ երաշխիքները:
29. Դատախազության աշխատողների նկատմամբ կիրառվող խրախուսման և տույժի միջոցները:
30. Դատախազի կարգապահական պատասխանատվության հիմքերը և ենթարկելու կարգը:

Երկրորդ ընթացիկ ստուգման

ՀԱՐՑԱՇԱՐ

«Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի

31. Դատախազի կողմից քրեական հետապնդման հարուցման հասկացությունը և էությունը:
32. Դատախազի կողմից քրեական հետապնդում իրականացնելուց հրաժարվելը:
33. Դատախազական հսկողությունը քրեական գործի հարուցման փուլում օրինականության ապահովման նկատմամբ:

34. Դատախազական հսկողությունը հանցագործությունների մասին հայտարարությունները ընդունելիս, հաշվառելիս և գրանցելիս:
35. Հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ դատախազական հսկողության ընդհանուր բնութագիրը:
36. Հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս դատախազի լիազորությունները:
37. Դատախազական հսկողությունն անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու օրինականության նկատմամբ:
38. Դատախազական հսկողությունն անձին ձերբակալելու և կալանավորելու օրինականության նկատմամբ:
39. Դատախազական հսկողությունը կասկածյալի, մեղադրյալի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության նկատմամբ:
40. Դատախազի լիազորությունները մեղադրական եզրակացությունը հաստատելիս:
41. Դատախազական հսկողությունը տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության նկատմամբ:
42. Դատախազական հսկողությունը և քննիչի դատավարական ինքնուրույնությունը:
43. Դատախազական հսկողության և դատական վերահսկողության փոխհարաբերակցությունը:
44. Դատախազական հսկողության և գերատեսչական վերահսկողության փոխհարաբերակցությունը:
45. Պետական շահերի պաշտպանության հայցի հարուցման հասկացությունը և խնդիրները:
46. Դատախազի իրավունքները քաղաքացիական հայց հարուցելիս:
47. Դատախազի մասնակցությունն առաջին ատյանի դատարանում գործերի քննությանը:
48. Դատախազի մասնակցությունը վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարաններում գործերի քննությանը:
49. Պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման նկատմամբ դատախազական հսկողության էությունը, առարկան և խնդիրները:

50. Դատախազի լիազորությունները պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս:
51. Դատախազական հսկողության առանձնահատկությունները ազատազրկում նախատեսող պատիժների կիրառման օրինականության նկատմամբ:
52. Դատախազական ակտերի հասկացությունը:
53. Դատախազական ակտերի տեսակները:
54. Դատախազական ակտերի կիրառման հիմքերը:

**«Դատախազությունը Հայաստանի Հանրապետությունում» դասընթացի համար
առաջարկվող ընդհանուր գրականություն**

Պարտադիր գրականություն

1. ՀՀ Սահմանադրություն, 1995 թ.
2. ՀՀ օրենքը, Դատախազության մասին, 2007թ.
3. ՀՀ օրենքը, Դատախազության մասին, 1998թ.
4. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 1998թ.
5. Միջազգային դաշնագիր քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին /1966թ./:
6. Հայաստանի Հանրապետության դատախազությունը, դասագիրք բուհերի համար, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2004
7. Հայաստանի Հանրապետության դատարանակազմությունը և իրավապահպան մարմինները, 5-րդ հրատարակություն, փոփոխություններով և լրացումներով, դասագիրք բուհերի համար, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2009
8. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (ընդհանուր մաս), 4-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006
9. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն (հատուկ մաս), 3-րդ հրատարակություն, լրացումներով և փոփոխություններով, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2010

Լրացուցիչ գրականություն

1. Գ.Ս. Ղազինյան, Քրեական դատավարության պատմական և արդի հիմնախնդիրները Հայաստանում, Երևան, 2001թ.

2. Հայաստանի Հանրապետության դատարանակազմությունը և իրավապահպան մարմինները, Դասագիրք բուհերի համար, 4-րդ հրատարակություն, փոփոխություններով և լրացումներով, Երևան, 2008.
3. Ա. Թամազյան, ՀՀ գլխավոր դատախազի հիմնական հրամանների և ցուցումների ժողովածու, Երևան, 2003.
4. Ա.Է. Ասեֆա, Էօժն իժիէօժիժնէիձի ի աչիժա, Ի ., 1998.
5. Ն.Ի . Ի աչաժիձ, Ի ժիէօժիժնէէէ ի աչիժ, Ի . 1998.
6. Ի ժիէօժիժնէէէ ի աչիժ. Էօժն էաէօէ է ի ժաէօէօի . /Ի ի ա. ժա. Բ .Ա. Աէիիէօժիձա. Ի ., 2000.
7. Ի ժիէօժիժնէէէ ի աչիժ. /Ի ի ա. ժա. Ա.Ա. ×օաէաա. Ի ., 2000.
8. Ա.Է. Նիէի է-աա Ի ժիէօժիժնէէէ ի աչիժ չա էնիիէիաիէալ չաէիիիա ի ժաիալ է, ի նօւաֆօաէյիւի է ալչիալէա է ի ժաաաժօաէւի ի ա նէաֆօաէ, Ի ., 1998:
9. Ա.Ա. Նիէիաա, Ի .Ա. Օլէաժա, Ա.Ա. Օաէօէի Ի ժիէօժիժնէէէ ի աչիժ չա էնիիէիալ չաէիիիա ի ժէ ժաֆաիալ էէ ի ժաֆօի էալ էէ, Ի ., 2000:
10. Ա.Ա. Օաէօէի Ի նօւաֆօաէալ էա Օօլիէօէ օալէիալիձի ի ժաֆաիալ էյ ի ժիէօժաօժի է Ժիմնէ. Էալ աժիալ, 1997:
11. Ա.Ն. Էաչէլլի Աէօաէւիւա ի ժիաէալ զ օալէիալի-ի ժիօաֆօաէւի ի ժի չաէիիիաաօաէւնօաա ա ժաօւաէ Ժաֆի օաէէէա Աժի ալ էյ (մժաալ էօաէւի ի-ի ժաիալ էա էննէաիալ էա). Աժաալ: 1999.
12. Ա.Ա. Էլի էաչա Ի ժիէօժիժնէէէ ի աչիժ չա չաէիիիի նօւի է իալիմիաալ ի նօւի ի ժէլի էալ զօ նէաալաաօաէալ ի ժիօաֆօաէւի զօ ժաօալ էէ, Ի ., 2000:
13. Ալէիէա Ա.Ա. Ի ժիէօժաօժա է նօաաալլ աէաֆօ. Ա նա.: Ի ժիաէալ զ օալէիալիձի նօալի ժիէչալնօա, Ի ինէա-Էալ աժիալ-98.
14. Ալիէաա Ա.Ա. Չալէօա ի ժա է մալալ ա ժաաաալ ի նժաաֆօալ ի նօաալիձի էլի ժիէլլ էլ չա ժաֆաի-աալ էալ ի ժաֆօի էալ էէ ալ Օժալ էէ. Ա նա.: Նիաժալ ալիւա ի ժիաէալ զ օալէիալիձի ի ժա, օալէիալիձի ի ժիօաֆօ, էժէլ էլաէնօէէ, ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա, Ի ինէա-Նալ է-Ի աօաժաօժա-Էալ աժիալ-98.
15. Աալ էլ Ա.Ա. Ի էլիօալ էէ ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա. Ա էլ.: Ի ժիաէալ զ իալիւալ էլլ յօՕաէօէալի նօէ ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա չա չաէիիի նօւի ժաֆաիալ էլլ ի ժաֆօի էալ էէ, Ի -92.
16. Չաէժաօէ Ա.Է. Ի աժմիաէօէալ ժաչաէօլլ ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա ա ի ժաիալի ալ նօաաժնօա/Նիաաֆօէիա ալ նօաաժնօալ է ի ժալ/, 1990, N9.
17. Չիժէլ Ա.Ա., Ալժիաալ էլի Ա Ի . Ա. Ի աչիժ չա չաէիիի նօւի ի էլի+ալ էլլ ժաֆաիալ էալ էլ է - իալիմիաալ ի նօւի էօլիալիձի ժաօալ էլլ իի աաէ. Ա էլ.: Ի ժիաէալ զ իալիւալ էլլ յօՕաէօէալի նօէ ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա չա չաէիիի նօւի ժաֆաիալ էլլ ի ժաֆօի էալ էէ, Ի -92.
18. Էլի+էլիա Ա.Ա. Օալժլլ չաէիիի նօէ է իաօէա ի ժիէօժիժնէիձի ի ժա. Նա. իաօ-իւօ նժաօէ “Ալիժիմի ալի ժէէ չաէիիի նօէ է ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա”. Ի ., 1994.
19. Էլիաալ էլիա Ի .Ա. Ի իալիօլ ժիւօ ալ ի ժիմաօ էլի ժիէլլ է ի աչիժա չա չաէիիի նօւի ի իաժաէալի-ժիչնէիլ է ալլօաէւի նօէ. Ա էլ.: Ի ժիաէալ զ մաաժալ նօալ էալ էլլ ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա (Է 275-էաօէ ժիմնէնէլ է ի ժիէօժաօժիւ), Ի -97.
20. Էլիչօնաա Ա.Օ. Ի ժալ աօ ի աչիժա է ի էլիլ ի լ-էլլ ի ժիէօժիժա ա նօաժա ի իաժաէալի-ժիչնէիլ է ալլօաէւի նօէ. Ա նա.: ժաֆաիալ էալ էա է ի ժիէօժիժնէէէ ի աչիժ չա չաէիիի նօւի ալլօաէւի նօէ նէաալաաօաէ, Ի էալ էէ Ի իալ ժիա, 1994 ա.
21. Էլիլ էէ Օ.Ի . Ի մաալի նօէ ժաֆաիալ էալ էլլ է ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա ի լ օալէիալիւ իաէալ ի ա ի ժաալ էլլ աալիւօ ի ժաֆօի էալ էլլ; Ա էլ.: Ի ժիաէալ զ իալիւալ էլլ յօՕաէօէալի նօէ ի ժիէօժիժնէիձի ի աչիժա չա չաէիիի նօւի ժաֆաիալ էլլ ի ժաֆօի էալ էէ, Ի -92.

22. Ì eòàéèíà Æ.È. Ààðàíòèè íáàñíà-áíèy ìðàà è çàèíííùò èíòàðàñíà èè-ííñòè ìðè ìðíààáíèè ìíàðàðèáí-ðíçúñèíùò ìàðííðèyòèè. Á ñá.: Ðàññèááíàáíèà è ìðíéòðíðñèèé íààçíð çà çàèííííñòùò ààyòàèüííñòè ñèááíààòàèáé, Í èæíèé Í íááíðíà, 1994 ã.
23. Ì eòàéèíà Æ.È. Ì ííyòèà ýòòàèðèáííñòè ìðàáàðèðàèüííáí ñèááñòàèy. Á ñá.: Ì ðíàèàí ù òáíèíáííáí ñóáííðíèçáíñòàà, Ì ñèèà-Èàí àðíáí-98.
24. Ì àòðòèè Ë.È. Ñòàááíùà ààðàíòèè ìðàà èè-ííñòè (à óáíèíáíí ìðíòáñíà). Àèòòàèüíùà áííðííù àíðüáù ñ ìðàñòóíííñòùò á ðíññèè è çà ðòàáæíí. Áùí. 8, Ì ., 1992.
25. Ðàáòóíày Á.Ñ. Í àèíòíðùà áííðííù ìðàáíáíáí ðàáòèèðíáíèy ìñòùàñòàèáíèy ìíàðàðèáí-ðíçúñèííè ààyòàèüííñòè. Á ñá.: Ðàññèááíàáíèà è ìðíéòðíðñèèé íààçíð çà çàèííííñòùò ààyòàèüííñòè ñèááíààòàèáé, Í èæíèé Í íááíðíà, 1994 ã.
26. Ðàáòóíày Á.Ñ. Ì ííyòèà ìðíòáñíàèüííè ñàí ìñòíyòàèüííñòè ñèááíààòàèy; Áà ñíààðæáíèà è òàðàèòàðèñòèèà, Á ñá.: Ì ðàáàðèðàèüííà ñèááñòàèà è ìðíéòðíðñèèé íààçíð, Ì ñèèà-90.
27. Ñíèíàüáà Æ.Á., Õíèàðàà Ì .Á, Õàèèòèè Æ.Á., Ñéóáíàè- Í .Á. Çàèííííñòù à áíñóááíùò ñòààèyò óáíèíáííáí ìðíòáñíà ðíññèè, Ì ñèèà- Èàí àðíáí-97.
28. Ñíèíàüáà Æ. Á. , Õíèàðàà Ì .Á. Ñíáðàí áííá ñíñòíyíèà çàèííííñòè è àèòòàèüíùà íàí-ðààèáíèy ñíààðæáíñòáíáíèy ìðàáàðèðàèüííáí ðàññèááíàáíèy ìðàñòóíèáíèé. Ì ñèèà-Èàí àðíáí-98.
29. Ñíèíàüáà Æ.Á. , Áàáàòòàèíá Õ. Í. , Õèèèííá Ì .Í. Ì ðíéòðíðñèèé íààçíð çà áñàñòíðíííñòùò, ìíèíòíè è íáúàèòàííñòùò ðàññèááíàáíèy ìðàñòóíèáíèé. Ì àðíàè-áñèíà ìíñíàèà àèy áíðàèíðíéòðíðíà. Ì -96.
30. Ñíèíàüáà Æ.Á. Ì óóíèèyò ìðíéòðàòòòù à áíñóááíùò ñòààèyò óáíèíáííáí ñóáííðíèçáíñòàà, Á èí.: Ì ðíàèàí ù ñíààðæáíñòáíáíèy ìðíéòðíðñèíáí íààçíðà(È 275-èàòèò ðíññèèñèé ìðíéòðàòòòù), Ì -97.
31. Ñíèíàüáà Æ.Á., Õíèàðàà Ì .Á. Ì ðíàèàí ù è èíðàèíàòèè áíðüáù ñ ìðàñòóíííñòùò è ìðíéòðíðñèíáí íààçíðà à áíñóááíùò ñòààèyò óáíèíáííáí ìðíòáñíà. Á ñá.: Ì ðíàèàí ù óáíèíáííáí ñóáííðíèçáíñòàà, Ì ñèèà- Èàí àðíáí-98.
32. Õíèàðàà Ì .Á. Ñíáðàí áííá ìðíàèàí ù çàèííííñòè è ìðíéòðíðñèèé íààçíð à áíñóááíùò ñòààèyò óáíèíáííáí ìðíòáñíà;Àèññàðàòèy íà ñíèèáíèà ó-áííè ñòáíáíè áíèòíðà ððèè-áñèèò íàóè à òíðí à íàó-ííáí áíèèàà, áùííèíyòááí òàèæà òóíèèèò áàòíðàòà-ðàà; Ì ., 1997.
33. Õòòáíèèíà Õ.Á. È áííðííò ì ðàòíðíèèðíáíèè óáíèíáíí-ìðíòáñíàèüííáí çàèííí-ààòàèüíñòàà ðÕ. Á ñá.: Ñíáðàí áííá ìðíàèàí ù óáíèíáííáí ìðàáà, óáíèíáííáí ìðíòáñíà, èðèí èíàèèñòèèè, ìðíéòðíðñèíáí íààçíðà, Ì ñèèà-Ñáíèò-Ì àòàðàòòà-Èàí àðíáí-98.
34. Ì ðàáàðèðàèüííá ñèááñòàèà è ìðíéòðíðñèèé íààçíð. Ñá. íàó-ííùò òðòáíá. Ì ., 1990.
35. Ì ðíàèàí ù ìíàùòáíèy ýòòàèðèáííñòè ìðíéòðíðñèíáí íààçíðà çà çàèííííñòùò ðàññèááí-ááíèy ìðàñòóíèáíèé. Ì àòàðàèü íàó-íí-ìðàèòè-áñèíè èííòàðàíòèè, Ì ., 1992.
36. Ì ðíàèàí ù ñíààðæáíñòáíáíèy ìðíéòðíðñèíáí íààçíðà(È 275-èàòèò ðíññèèñèé ìðíéòðàòòòù) ìàòàðàèü íàó-íí-ìðàèòè-áñèíè èííòàðàíòèè, Ì -97.
37. Ì ðíàèàí ù óáíèíáííáí ñóáííðíèçáíñòàà. Ñá. íàó-ííùò òðòáíá. Ì ñèèà-Èàí àðíáí, 1998.
38. Ì ðíéòðíðñèèé íààçíð çà áñàñòíðíííñòùò, ìíèíòíè è íáúàèòàííñòùò ðàññèááíàáíèy ìðàñòóíèáíèé. Ì ., 1996
39. Ì ðááíèçàòèy è ìàíàèèà ìðíéòðíðñèíáí íààçíðà çà çàèííííñòùò ðàññèááíàáíèy ìðàñòóíèáíèé ìðááíàì è áíçíáíèy è ñèááíààòàèy ì ÆÁ, ì àðíàè-áñèíà ìíñíàèà àèy áíð-ðàèíðíéòðíðíà,(èçà. 2, óòí-íáííá è áííèíáííá), Ì ., 1997.
40. Èíèèàèèà áàòíðíà. Ì ðíàèàí ù óáíèíáííáí ñóáííðíèçáíñòàà. Ñáíðíèè íàó-ííùò òðòáíá. Ì ñèèà-Èàí àðíáí, 1998.

41. Ðaññeäáíááíeà è ìðíeóðíðñeèé íääçíð çà çàèíííñòùþ ääyòäeüíîñè ñeäáíààòäeé. Ñá. íàó-íúò ñòàòäé, Í èæíèé Í íääíðíä, 1994.
42. Ñíáðàí áííúà ìðíeáèì ù óáíeíáííáí ìðáàà, óáíeíáííáí ìðíeáñà, èðèì eíàèeñòèèè, ìðíeóðíðñeíáí íääçíðà. Ñá. íàó-íúò òðóáíä, Ì ìñeäà-Ñ.- Ì àòáðáóðä-Êàì áðíáí, 1998.
43. Áóóáíeí Ê.Ô. Óáíeíáíúé ìðíeáññ çàíááíúò áíñóááðñòá. Ì . 2001
44. Ì àøeíá Ì ,À, Àðáñò è íáúñé á óáíeíáííì ìðíeáññà ÑØÀ, Ì , 1998
45. Æeñeðeí Á,À, Ñeóæáá íáàèíáíeé á ÑØÀ/ Çàèíí è ìíeèðeèà/ Ì , 1981
46. Áúeíáà Á,Á, Ñóáááíúé eííòðíeü çà ìðáááðeðeäeüíúì ðaññeäáíááíeàì ìðáñòóíeáíeé áí Òðáíøeè, Æeññ, íà ñíeñeáíeà ó-áííe ñòáíáíe èáíæeäàðà þðeä. íàóé Ì . 1996
47. Óáàeíáíí-ìðíeáññóáeüííá ìðááí Ð.Ô. Ì íä ðáááeðeéé Ì .À. Êóíeíñeíe, Êçä áòíðíá, ìáðáðááíòáííá è áíííeíáííá, Ì . 1997
48. Óáíeíáíúé ìðíeáññ. Ì íä ðáááeðeéé Ê.Ô. Áóóáíeí Êçä 3-á, ìáðáðááíòáííá è áíííeíáííá, Ì . 1999.
49. Ôááðàðeáíäy Ðañí óáèèèà Ááðí áíèè. Êííñeðeóøeý è çàèíííààòäeüíúà àeòú, Ì . 1991.